

7.2 LECKE: ÉRVEK A MAGÁNTULAJDON MELLETT

Először kialakult a magántulajdon, majd megszülettek a magántulajdont támadó írások és arra reakcióként a magántulajdont védő érvek. Ebben a leckében a magántulajdon mellett érvelő filozófusokat mutatom be röviden.

7.2.1 Arisztotelész

Arisztotelész a Politika című művében fejti ki a nézeteit a tulajdonnal kapcsolatban. Először is bírálta Platon kollektivistá nézeteit.

Arisztotelész, 17. századi metszetForrás: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aristoteles_\(384_v_Chr_-_322_v_Chr\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aristoteles_(384_v_Chr_-_322_v_Chr).jpg)

A közgazdászok gyakran idézik Arisztotelésztől a következő szövegrészletet:

Az emberek „A legkevésbé törődnek azzal, aminek a legtöbb gazdája van: a magáéval mindenki jobban törődik, a közössel már kevésbé, vagy csak amennyire őt illeti, és mert úgy gondolják, hogy úgyis törődik vele valaki más, inkább elfeledkeznek róla.” (Arisztotelész, Politika) Ez az érvelés központi szerepet kap Garrett Hardin írásában is.

Arisztotelész a magántulajdon és a vagyonszövetség előnyeit szerette volna egyesíteni. Úgy gondolta, hogy az ideális államban a föld egyik része közös, a másik része pedig magántulajdonban legyen. Egyébként ez az antik poliszokban sok helyen valóban így is volt, a gazdaság alapját sokáig tényleg a *kettős földtulajdon* képezte.

Arisztotelész a történelmileg létező gyakorlat alapján a *tulajdonra* vonatkozóan három lehetséges változatot különböztet meg:

- (i) a földbirtok magántulajdona, a termények használata közös;
- (ii) föld közös tulajdona, s a termények magánhasználata;
- (iii) föld közös tulajdon, s a termények közös használat.

Arisztotelész az első változat mellett érvelt. Spártára tekintve mondja, hogy „*a magántulajdon fennmarad, a használat során azonban általánosan hozzáférhetővé válik*”. A legjobb államban a föld egyik része közös, amit az állami rabszolgák művelik meg s hasznából fedezik a közös kiadásokat (pl. vallási szertartások), amelyek előmozdítják az egység kialakulását. A magántulajdonban levő földeket a tulajdonosok vagy a szintén magántulajdonukban levő

Locke a bőségesen rendelkezésre álló természeti erőforrások koncepciójából indult ki és ezen az alapon érvelt a magántulajdon, a [munkaértékelmélet](#) és a gazdasági liberalizmus mellett. megjegyzem, hogy a 17. században a természeti erőforrások viszonylag bőségesen álltak rendelkezésre, a természet hulladék-feldolgozó képessége szinte korlátlan, miközben a lélekszám viszonylag alacsony volt. Továbbá a gyarmatosítás és az iparosodás az angolok (és a skótok) számára hozzáférhető természeti erőforrások mennyiségét és minőségét nagyságrendekkel megnövelte.

rabszolgák művelnek meg.

7.2.2 Locke

A *magántulajdon igazolása* Locke társadalomfilozófiájának meghatározó részét képezi. A skót szerző a magántulajdon szükségességét a következőképpen igazolja:

- (i) Az Isten a világot általában az emberiségnek adta; vagyis kezdetben a természeti javak (elsősorban a föld) az emberiség közös tulajdonát képezték. Az eredeti (természeti) állapotot a természeti javak bősége jellemezte, ugyanakkor e javak az ember szempontjából önmagukban szinte teljesen értéktelenek. A skót szerző szerint a felhalmozódó érték kilenczened része, sőt kilencvenkilenc századrésze a befektetett munkának tulajdonítható.
- (ii) Az eredeti állapotban is létezik azonban magántulajdon, állítja Locke hiszen a saját személye illetve a saját munkája, az egyben mindenkinek a saját tulajdona is. Minden további tulajdon ebből az eredeti, természetes módon eleve

adott tulajdonjogból fakad. A munka és a természeti javak egyesítése lehetőséget ad a korábban közös tulajdonban levő természeti erőforrások magánosítására. Locke azt hangoztatja, hogy a természeti állapotban egy tárgy, amelyen már végeztek valamilyen munkát, a szó szoros értelemben összekeveredik (mixing) azzal a munkával, amely ahhoz a személyhez fűződik, aki a munkát elvégezte, s ezért ez a bizonyos tárgy az ő tulajdonává válik. Ezért senkinek sincs joga arra, amit más valaki a munkája révén már kisajátított. (Locke, §27.) Következésképpen mindenki jogos tulajdonosává válik annak, amit *előállít*. Locke szerint a tulajdon megszerzésének és megtartásának mindenkor az a feltétele, hogy a tulajdonos ne hagyja a birtokában levő javakat haszontalanul kallódni. „Annyi föld illet meg mindenkit, amennyit felhasználni képes” (Locke §32)

(iii) A természeti állapotban, ahol az önmagában szinte értéktelen természeti erőforrások szinte végtelen bőségben állnak rendelkezésre, két okból is teljesen jogos a természeti erőforrások magántulajdonba vétele abból a célból, hogy megmunkálják. Egyrészt a természeti erőforrások magántulajdonba vétele (privatizálása) senkit sem károsít meg. Hiszen mindenki aki a munka révén javítani akar a helyzetén hasonlóképpen szabadon magánosíthatja a bőséges természeti erőforrásokat. Viszont a privatizálás megakadályozza azt a jogtalanságot, hogy erőfeszítéseinek gyümölcsét mások élvezzék, azaz megvéd a *”békétlenek és zavarkeltők szeszélyétől és kapzsiságától.”* (Locke, §34.)

Másrészt a természeti erőforrások és a munka egyesítése *megsokszorozza* a gazdaságilag is értékelhető javak mennyiségét. Tehát aki dolgozik az nemcsak a saját maga jólétét növeli, hanem közvetve a közösség jólétét is: *”aki munkája árán vesz birtokba földet nem csorbítja, hanem növeli az emberi faj közös készletét.... Egyetlen acre megművelése tízszer annyit hoz, mint amennyit egy éppoly gazdag, de köz tulajdonában parlagon heverő föld.”* (Locke: §37)

(iv) Kezdetben mindenki csak annyit halmoz fel, amennyit elhasználni képes, ezért nem jönnek létre nagy birtokok. Ez megváltozik *a pénz bevezetésével*, amit mindenki helyesel, hiszen a pénznek számtalan előnye van: tartós, pontosan osztható, s nem utolsó sorban univerzális csereeszköz. stb. Ugyanakkor a pénzhasználat lehetővé teszi, hogy a tulajdonosok többet termeljenek, mint amennyit felhasználnak, így ez birtokfelhalmozáshoz vezet. Mivel a pénz bevezetése általános egyetértéssel történt, így a birtok ebből eredő egyenlőtlen felosztás szintén jogosnak számít.

Tehát Locke szerint a magántulajdonnak csak előnyei vannak, ezért az állam elsődleges feladata a magántulajdon védelme. Ha igaza lenne Locke-nak, akkor mindig mindent privatizálni kell, ahogy azt neoliberálisok szorgalmazzák is.

7.2.3 Garrett Hardin

Nagyhatású tanulmányában az amerikai szerző arra hívta fel a figyelmet, hogy köztulajdonban levő legelőt és általában közjóságot az emberek kizsákmányolják. Érvelése nagyon hasonlít Arisztotelész érvelésére csak éppen egy modell segítségével pontosítja is azt. Ha a pásztorok közösen használnak egy legelőt, akkor minden egyes pásztor

abban érdekelt, hogy minél több szarvasmarhát legeltessen azon, ami a legelő túllegeltetéséhez vezet. „A pozitív és negatív következményeket összevetve a racionálisan gondolkodó pásztor arra a következtetésre jut, hogy számára az egyetlen értelmes viselkedés, ha hozzácsap még egy állatot a nyájhoz. Aztán megint egyet, még egyet.... Csakhogy ugyanerre a következtetésre fog jutni a közlegelőt használó összes többi racionálisan gondolkodó pásztor.” ... „És ebben van a tragédia. Mindegyikük foglya egy olyan rendszernek, amelyik arra kényszeríti, hogy nyáját korlátlanul növelje – egy korlátozott világban. Elkerülhetetlenül a pusztulásba rohan mindenki, miközben a saját célját követi egy olyan társadalomban, amely hisz a közlegelők (commons) szabadságában.”

Röviden a közlegelő tragédiájának az oka az, hogy a pásztorok a magánérdekeiket követve hasznosítanak egy közös erőforrást. Ebben a helyzetben mindegyik tulajdonos a közös erőforrás túlhasznosításában érdekelt. A probléma egyik megoldása a legelő (vagyis a közösen használt erőforrás) privatizálása. Ekkor a pásztorok a magánérdekeiket követve hasznosítják a saját erőforrásukat, tehát nem érdekeltek annak túlhasznosításában. A másik megoldás a pásztorok gazdálkodásának a bürokratikus szabályozása.

Elvileg van egy harmadik – kommunista – megoldás is, nevezetesen a gazdálkodás (esetünkben a szarvasmarhák) kollektivizálása. A gazdasági hatékonyság és a technikai innováció szempontjából egyértelműen az első, a legelő privatizálása tekinthető a legjobb megoldásnak, az egy másik kérdés, hogy közjavak esetében nem alkalmazható. Ha az elsődleges cél nem a természeti erőforrás hatékony hasznosítása, hanem a védelme, akkor már a másik két megoldás is előtérbe kerülhet.

Garrett Hardin

Forrás: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/c/c3/Garrett_Hardin.jpg

Közlegelő tragédiája

Forrás:

https://es.wikipedia.org/wiki/Tragedia_de_los_comunes#/media/Archivo:Koeien_grazen_op_de_oude_lauwerzeedijk.jpg

Kérdések

1. Arisztotelész szerint miért problematikus bárminek a közös használata?
2. Mit jelent a munkaértékelmélet?
3. Mondjon két locke-i érvet a magántulajdon mellett!
4. Mit jelent a közlegelő tragédiája?

Irodalom

Arisztotelész *Politika* II. könyv Budapest 1984.

Hardin, Garrett.: A közlegelő tragédiája in Lányi 2000. 219-231. o.

Locke (1986): *Értekezés a polgári kormányzatról*. Gondolat Kiadó, Budapest.